

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΓΟΥΔΙ (1909) ΕΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ (1913)

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε:

- ✓ το κίνημα του 1909 στο Γουδί και τα αποτελέσματά του
- ✓ την ανάδειξη του Ελευθέριου Βενιζέλου σε πρωθυπουργό της Ελλάδας και το βενιζελικό πρόγραμμα ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού της χώρας
- ✓ τους βαλκανικούς πολέμους και τα αποτελέσματά τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ 27

Το κίνημα στο Γουδί (1909)

Κατά την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα η Ελλάδα αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα (1893: πτώχευση, 1898: επιβολή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου). Η κρίση εντάθηκε στις αρχές του 20ού αιώνα, καθώς η διεθνής οικονομική ύφεση έκανε δύσκολη τη διάθεση των ελληνικών αγροτικών προϊόντων στις ξένες αγορές και περιορίσε τα εμβάσματα των Ελλήνων μεταναστών από την Αμερική και την Αίγυπτο. Παράλληλα, έκδηλη ήταν η αδυναμία της πολιτικής ηγεσίας να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις εθνικές διεκδικήσεις, με αποτέλεσμα άλλοτε να οδηγεί τη χώρα σε ήττες (πόλεμος του 1897) και άλλοτε να κατηγορείται ότι παρέμεινε αδρανής μπροστά στις εξελίξεις. Έτσι, επικρατούσε πολιτική αστάθεια, καθώς κυβερνήσεις σύντομης θητείας διαδέχονταν η μία την άλλη χωρίς καμιά να φαίνεται ικανή να αντιμετωπίσει τα κρίσιμα προβλήματα της χώρας. Η δυσaráεσκεια ήταν διάχυτη στην ελληνική κοινωνία.

Στο πλαίσιο αυτό, μειωνόταν διαρκώς το κύρος των πολιτικών και της μοναρχίας. Η τελευταία κατηγορούνταν για συνεχείς παρεμβάσεις στις ένοπλες δυνάμεις, που αποδίδονταν από πολλούς στις επιλογές του διαδόχου Κωνσταντίνου, καθώς και για τη στάση του ύπατου αρμοστή της Κρήτης πρίγκιπα Γεώργιου, που θεωρήθηκε υπεύθυνος για τη ρήξη με τον Βενιζέλο και την επανάσταση του Θέρισου (1905 - βλέπε ενότητα 21).

1. Η Αναγέννηση της Ελλάδας
στις 15 Αυγούστου 1909 (λαϊκή λιθογραφία).

1. Ορισμένα από τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου

Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ποθεί όπως η θρησκεία μας υψωθεί εις τον εμπρέποντα ιερόν προορισμό της, όπως η Διοίκησης της χώρας καταστή χρηστή και έντιμος, όπως η Δικαιοσύνη απονέμεται ταχέως μετ' αμεροληψίας και ισότητος προς άπαντας εν γένει τους πολίτας αδιακρίτως τάξεως, όπως η Εκπαίδευσις του Λαού καταστή λυσιτελής διά τον πρακτικόν βίον και τας στρατιωτικές ανάγκας της χώρας [...] και τέλος όπως τα οικονομικά ανορθωθώσι, [...] ώστε αφ' ενός μεν ο σχεδόν πενόμενος ελληνικός λαός ανακουφισθή εκ των επαχθών φόρων, ους ήδη καταβάλλει και οίτινες ασπλάχνως κατασπαταλῶνται προς διατήρησιν πολυτελών και περιττών υπηρεσιών και υπαλλήλων, χάριν της απαισίας συναλλαγής, αφ' ετέρου δε καθορισθώσι θετικώς τα όρια εντός των οποίων δύνανται ν' αυξηθώσιν αι δαπάναι διά την στρατιωτικὴν της χώρας παρασκευήν και διά την συντήρησιν του στρατού και του στόλου εν ειρήνῃ.

N. Ζορμπάς, *Απομνημονεύματα*, Αθήνα 1925, σ. 17.

Σε αυτές τις συνθήκες ιδρύθηκε, τον Μάιο του 1909, ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος, μια οργάνωση κατώτερων αξιωματικών. Τα μέλη του Συνδέσμου δυσφορούσαν τόσο για το ότι η βασιλική οικογένεια προωθούσε τους ευνοούμενους της στο στράτευμα όσο και για την κακή κατάσταση των ενόπλων δυνάμεων.

Η πολιτική ηγεσία επιχείρησε, αρχικά, να διαπραγματευτεί με τον Σύνδεσμο. Όταν, όμως, προσπάθησε, στις 12 Αυγούστου 1909, να συλλάβει την ηγεσία του, ο Σύνδεσμος, αφού ανέθεσε την αρχηγία του στον συνταγματάρχη Νικόλαο Ζορμπά, προχώρησε, στις 15 Αυγούστου 1909, στην εκδήλωση κινήματος με κέντρο το στρατόπεδο στο Γουδί (περιοχή της Αθήνας). Καθώς η κυβέρνηση δεν διέθετε δυνάμεις για να αντιμετωπίσει τους κινήματιες, δέχτηκε τους όρους τους. Τότε αυτοί επέστρεψαν στις θέσεις τους, διατηρώντας, ωστόσο, στο ακέραιο την οργάνωσή τους.

Ο Σύνδεσμος ζητούσε, κυρίως, την αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων. Αυτό πρακτικά σήμαινε την απομάκρυνση από το στράτευμα των πριγκίπων, δηλαδή του διαδόχου Κωνσταντίνου και των άλλων γιων του βασιλιά, αίτημα που ικανοποιήθηκε αμέσως. Η κίνηση αυτή αποτελούσε προϋπόθεση για την κατάργηση της ευνοιοκρατίας και την ανεμπόδιστη βαθμολογική εξέλιξη όλων των αξιωματικών. Παράλληλα, η ηγεσία του κινήματος διατύπωσε και κάποια γενικότερα, αν και θολά, αιτήματα που αφορούσαν μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση του κράτους, στην οικονομία, στη δικαιοσύνη και στην εκπαίδευση.

Το γεγονός ότι οι μη στρατιωτικοί στόχοι του κινήματος ήταν γενικοί και αόριστοι δεν εμπόδισε την υιοθέτηση τους από την ελληνική κοινωνία. Αντιθέτως, μάλλον συνέβαλε στο να λειτουργήσει το κίνημα του 1909 ως καταλύτης που προκάλεσε μια έκρηξη γενικότερων λαϊκών αιτημάτων, τα οποία στρέφονταν κατά της «συναλλαγής» και συνοψίζονταν στο αόριστο αλλά σίγουρα επιτακτικό αίτημα της «Ανόρθωσης» του κράτους.

Στις 14 Σεπτεμβρίου 1909 ο λαός της Αθήνας, μ' ένα εντυπωσιακό συλλαλητήριο που οργανώθηκε από τον Σύνδεσμο και διάφορες επαγγελματικές οργανώσεις, εξέφρασε την υποστήριξή του προς το κίνημα.

Αρχικά, ο Σύνδεσμος δοκίμασε να υλοποιήσει τις επιδιώξεις του μέσω της κυβέρνησης Μαυρομιχάλη, που διορίστηκε από τον Γεώργιο αμέσως μετά την εκδήλωση του κινήματος. Ωστόσο, η αμοιβαία καχυποψία δεν άφησε να προκύψει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Έτσι, η ηγεσία του Συνδέσμου κάλεσε στην Αθήνα τον Ελευθέριο Βενιζέλο, που είχε διακριθεί στην πολιτική ζωή της Κρήτης και στους αγώνες των Κρητικών για ένωση με την Ελλάδα.

2. Η λαϊκή υποστήριξη προς τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο

Πλέον των εβδομήκοντα χιλιάδων πολιτών πάσης τάξεως και πάσης ηλικίας συγκεντρώθηκαν από της 2ας μεταμεσημβρινής εις τον ευρύτατον χώρον του Πολυγώνου [...] Προ της εκκινήσεως εκ του Πεδίου του Άρεως ο Πρόεδρος των Συντεχνιών Παπαφώτης [...] ανέγνωσε το ψήφισμα του συλλαλητηρίου, διά του οποίου, αφού ενεκρίνετο η εξέγερσις του Στρατού και του Στόλου, συνιστάτο εις την Κυβέρνησιν, όπως υποβάλη τάχιστα εις την Βουλήν σύστημα νομοθεσίας καταδικάζον την συναλλαγήν και μέλλον να οδηγήσῃ εις την ανόρθωσιν της διοικήσεως.

Εφημερίδα Χρόνος, 15 Σεπτεμβρίου 1909.

Πηγή: *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. ΙΔ', σ. 262.

2. Συλλαλητήριο υπέρ του κινήματος του 1909, Αθήνα, 14 Σεπτεμβρίου 1909.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να σχολιάσετε σε σύντομο κείμενο την εικόνα 1: Ποια μορφή δεσπάζει; Ποιες άλλες μορφές εικονίζονται; Ποιους συμβολισμούς μπορείτε να εντοπίσετε;
2. Να μελετήσετε και να σχολιάσετε την πηγή 2 και την εικόνα 2. Πώς ερμηνεύετε τη θετική στάση του λαού της Αθήνας απέναντι στο κίνημα του 1909;